

Státní okresní archiv Cheb

Cech kožešníků Aš

(1723) 1738–1860

Inventář

EL NAD č.: 1535

AP č.: 1566

PhDr. Jana Kolouchová

Cheb 2015

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	5
III. Archivní charakteristika archivního fondu	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	6
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení pomůcky	7
Seznam použitých pramenů a literatury	8

Přílohy:

Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk	9
Inventární seznam	10

I. Vývoj původce archiválií

S rozvojem řemeslné výroby ve městech jsou spjaty i počátky bratrstev a cechů.¹ Nejenže měly působnost z hlediska spolčování, ale také sehrály svou úlohu v otázce sociální a náboženské. Charakter bratrských sdružení se postupně rozšířil o vlastní hospodářské zájmy jednotlivých řemesel a od 14. století vznikaly první cechovní organizace, jejichž vrchol nastal v 15. a 16. století.² Ke slučování se městských řemeslníků v rámci jednoho nebo více výrobních oborů docházelo pod heslem „Amor et paritas.“³

Cechovní organizace měly svoji pevně stanovenou hierarchii. V jejich čelech stáli cechmistři spolu se staršími spolumistry, kteří byli voleni na cechovních shromážděních. Jejich volba musela být potvrzena městskou radou nebo vrchností. Cechmistr měl výkonnou a soudní moc a v první řadě dbal na dodržování statutárních stanov.⁴ Statuta neboli artikule určovala pravidla fungování cechu, obsahovala normy pro provoz a zachování kvality výrobků, pro přijímání členů, vzdělávání řemeslnických učňů a reflektovala i zásady dobrých mravů. Obvykle byla uložena v pokladnici spolu s privilegii, pečeti a ostatními písemnostmi, ale také s cechovním majetkem.⁵

Cechy dohlížely na kvalitu i kvantitu výrobků, nákup surovin, kontrolovaly dodržení pracovních postupů a určovaly cenu zboží, výši mzdy tovaryšů, jejich pracovní dobu i nárok na volno. Zajišťovaly výchovu a vzdělání učedníků i tovaryšů, určovaly jejich počet, zakazovaly nekalou soutěž a kontrolovaly přijímání nových mistrů. Starobylé zvyklosti a vnitřní uspořádání přísně dodržovaly.⁶

Důležitou osobou pro zřízení a chod cechu byl tzv. „obman.“⁷ Zatímco například v Chebu a jiných městech docházelo ke komunikaci mezi cechy a městskou radou, situace v ašské oblasti byla poněkud jiná. Odlišnost byla dána držbou panství. Cechy zde byly podřízeny přímo vrchnosti v podobě významného rodu Zedtwitzů. Jejich držba územně

¹ Bratrstvo je chápáno ve smyslu dobrovolné organizace řemeslníků, zakládané původně z náboženských důvodů, cechem se rozumí řemeslnická korporace, jejíž členové museli být všichni příslušníky řemesla. Blíže SCHULZ, Knut. *Handwerk, Zünfte und Gewerbe. Mittelalter und Renaissance*. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2010, s. 57.

² SIEGL, Karl. *Alt-Egerer Zunftleben*. Eger : J. Kobrtsh & Gschihay, 1916, s. 5.

³ Tj. Láska a rovnost.

⁴ PÁTROVÁ, Karin. *Řemeslnické cechy v Brandýse nad Labem : polovina 16. – polovina 19. století*. Stará Boleslav : Oblastní muzeum Praha – východ v Brandýse nad Labem, 2010, s. 5.

⁵ SCHULZ, K. *Handwerk*. s. 57–60.

⁶ Srov. SIEGL, K. *Alt-Egerer Zunftleben*. s. 13–15.

⁷ „Obman“ je doložen i na území Chebska, kde v době jagellonské byl z řad tzv. vnitřní rady volen radní, který reguloval veškerou produkci v rámci svěřeného oboru. Pobíral část příjmů cechovního mistra formou pravidelného platu. Podléhali mu tzv. „přísežní mistři“ (Geschworene Meister), jejichž počet kolísal od dvou do čtyř a byli pravidelně každý rok obměňováni. Blíže HALLA, Karel a kol. *Umění gotiky na Chebsku*. Cheb : Galerie výtvarného umění v Chebu, 2009, s. 113.

spadala do hranic ašského výběžku, který současně tvořil i geografický rámec působnosti cechovní soustavy. Centrem řemeslné výroby byla sice Aš, ale ta pod sebou sdružovala i další místa, jako jsou např. Hranice, Podhradí, Krásná, atd.⁸

Kdy přesně cech kožešníků započal v Aši svou činnost, však nebylo doloženo. S jistotou je možné tvrdit, že největšího věhlasu a rozmachu se dočkali až v 18. století, kdy členové cechu patřili k úctyhodným a zámožným měšťanům. Roku 1771 působil v Aši mistr cechu Johann David Glässel, roku 1814 Johann Christoph Weinmann, 1815 Johann Christian Ludwig a 1836 jistý Geyer. Roku 1846 je zmíněno šest kožešníků.

Řemeslné obory zabývající se zpracováním kůže se postupně začaly dělit na koželuhy, jircháře, zámišníky a barvíře kůží. Mezi kožedělná řemesla patřili ale i kožešníci, kteří se již od 16. století řadili k předním řemeslům. Připravovali chlupaté kůže a podšívali jimi oděvy, kožichy, rukávniky, pláště, kabáty, rukavice a čepice. Díky svému zaměření se často dostávali do sporu s krejčími, kteří si nárokovali i podšívání oblečení. Na druhou stranu kožešníci bývali často krejčími viněni, že nakupují a stříhají sukna, a tím zasahují do jejich oboru.⁹

Stejně jako u ostatních řemesel bránilo dalšímu vývoji cechu kožešníků jeho konzervativní uspořádání. Již od 17. století docházelo k postupnému úpadku celé cechovní soustavy a ve století 18. začala do cechovního zřízení zasahovat státní moc. Od roku 1708 měla být všechna cechovní statuta potvrzována panovníkem, což se ale příliš nedodržovalo. K tvrdším postupům bylo přistoupeno za vlády Karla VI., kdy byl 16. listopadu 1731 vydán Generální cechovní patent pro české země, kterým mj. byli pověřeni dozorem nad cechy cechovní inspektoři. Dne 5. ledna 1739 byly vydány Generální cechovní artikule pro cechovní pořádky dědičných zemí českých, které sjednotily cechovní předpisy především v oblasti vzdělávání řemeslnického dorostu, jejich mzdové podmínky a získání mistrovského práva.¹⁰

V 60. a 80. letech 18. století v důsledku rozvoje a zavádění manufakturní výroby došlo postupně k rušení některých cechů a nové se již nezřizovaly. V roce 1765 byl vydán dekret, který opravňoval tovaryše vykonávat živnosti i bez cechovní příslušnosti, a v roce 1776 došlo k vyhlášení „svobody obchodu a výroby.“ Tím vznikla kategorie svobodných živností, která nevyžadovala cechovní organizaci.¹¹

Rozsudek zániku výše nastíněné cechovní soustavy učinil František Josef I. svým císařským patentem č. 227, jímž dne 20. prosince 1859 vydal Živnostenský řád platný

⁸ ALBERTI, Karl. *Beiträge zur Geschichte der Stadt Asch und des Ascher Bezirkes* IV. Asch : Selbstverlag, 1940, s. 677.

⁹ Zikmund WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách 1526–1620*. Praha : Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909, s. 578–582.

¹⁰ VÍCE PÁTROVÁ, K. *Řemeslnické cechy*, s. 10.

¹¹ PÁTROVÁ, K. *Řemeslnické cechy*. s. 11.

od 1. května 1860. Tento patent sjednotil a uzákonil provozování řemesel i obchodu. Všechny dosud platné předpisy o nabývání živnostenských, továrních a obchodních oprávnění, dále i všechny starší a s tímto živnostenským řádem neslučitelné předpisy byly prohlášeny za zrušené. Cechy byly zrušeny a namísto nich nastoupila živnostenská společenstva, která navázala na jejich činnost a tradice.¹²

Cech kožešníků v Aši jistě působil ještě 6. února 1860, kdy byl za tovaryše přijat syn mistra Geyera. Kdy přesně cech ukončil svou činnost, nebylo možné určit. Lze předpokládat, že k tomu došlo koncem dubna téhož roku.

Zaniklý cech byl nahrazen společenstvem kožešníků, které od roku 1886 koexistovalo společně s koželuhy, sedláři, tapetáři, kloboučníky, holiči a kadeřníky, provazníky, kartáčníky, rukavičkáři a punčocháři.¹³

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Dle záznamů v přírůstkové knize byly dne 29. června 1960 předány do archivu dokumenty MNV Aš. Jednalo se o 241 balíků z let 1945–1955 bez bližšího označení obsahu spisů a byly zaevidovány pod č. př. 114. O nakládání s dokumenty u původce či jejich uložení před převzetím do archivu se nedochovaly žádné písemné informace.

Ztráty, zničení nebo poškození dokumentů před převzetím do archivu nejsou doložené, nicméně jsou zřejmé.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Cech kožešníků Aš je torzovitého charakteru a obsahuje archiválie z let (1723) 1738–1860. Nachází se zde prius z roku 1723 v podobě tištěného oznámení o opakovaných stížnostech cechu na nečestný prodej pašovaných kožešin. Na základě těchto stížností bylo roku 1738 vydáno usnesení, že Johann Geyer má dohlížet na situaci v Aši a přilehlém okolí a kontrolovat ostatní kožešníky (inv. č. 1).

Po převzetí dokumentů MNV Aš do archivu došlo k vyřízení cizích původců, a tak byl vyřazen i archivní fond Cechy Aš (EL NAD 243). Při zpracování archivního fondu

¹² PÁTROVÁ, K. *Řemeslnické cechy*. s. 11.

¹³ SOKA Cheb, *Společenstvo řemeslníků Aš*, EL NAD 249.

Cechy Aš roku 2011 bylo rozhodnuto o novém přerozdělení podle původců na jednotlivé cechy či sdružení cechů. Písemnosti vzniklé z činnosti cechu kožešníků byly převedeny do nově vzniklého fondu Cech kožešníků Aš (EL NAD 1535), Úřední záznam č. 125/2011 ze dne 21. listopadu 2011, č. j. SOAP/020-0681/2011. Jednalo se o jeden balík (0,01 bm).

K archivnímu fondu cechu kožešníků nebyl v minulosti vytvořen inventární soupis. Údaje bylo však možné zjistit z inventáře fondu Cechy Aš (EL NAD 243) pořízeného již roku 1964 Fr. Veselým, L. Hudlickou a J. Slavíkem. Jmenovaný soupis byl ale plný chyb a nepřesností. Zápisy o přijímaných učních a tovaryších cechu (inv. č. 2) byly volně vloženy v kartonu bez řádného označení a pojmenování. Např. předání práva mistra J. Geyera z roku 1738 bylo označeno jako výuční list. Z výše uvedených důvodů bylo tedy roku 2011 přistoupeno k novému zpracování.

V archivním fondu Cech kožešníků Aš se nachází pouze spisový materiál, který byl uspořádán chronologicky. Ucelený soubor je věnován osobám působícím uvnitř cechu. Jedná se o zápisy o nově přijímaných učních a tovaryších. Je zřejmé, že listy byly původně svázané. Dokladem je levý okraj, který nese známky vytržení.

Při zpracování nebyly vyřazeny žádné jednotliviny nearchivní povahy ani archiválie z důvodu přehodnocení významu. Rozsah archivního fondu po zpracování činí 0,01 bm a tvoří jej dvě inventární čísla.

Po jazykové stránce je archivní fond zcela německý. Fyzický stav obou inventárních čísel je dobrý.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Inventarizovaný archivní fond poskytuje informace pouze o osobách působících v rámci cechu. Na základě vedených zápisů o přijímaných učních a tovaryších je možné interpretovat a dohledat dědickou praxi ve smyslu přesunu profese z otce na syna.

Jelikož archivní fond vykazuje torzovitý charakter, k doplnění znalostí o řemeslech a jejich ceších je potřeba využít i archiválie uložené v dalších archivních fondech. Ve správě SOkA Cheb se nachází také fond Společenstvo řemeslníků Aš (EL NAD 249). Pro získání komplexního pohledu na problematiku by bylo zapotřebí nahlédnout také do fondu Archiv města Aš (EL NAD 252).

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Cheb archivní fond Cech kožešníků Aš uspořádala a archivní pomůcku v září až prosinci 2011 sestavila Jana Kolouchová.

Cheb, 14. ledna 2015

PhDr. Jana Kolouchová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

SOkA Cheb, *Archiv města Aš*, fond č. 252.

SOkA Cheb, *Společenstvo řemeslníků Aš*, fond č. 249.

Literatura

ALBERTI, Karl. *Beiträge zur Geschichte der Stadt Asch und des Ascher Bezirkes IV*. Asch : Selbstverlag, 1940.

HALLA, Karel a kol. *Umění gotiky na Chebsku*. Cheb : Galerie výtvarného umění v Chebu, 2009.

PÁTROVÁ, Karin. *Řemeslnické cechy v Brandýse nad Labem : polovina 16. – poloviny 19. století*. Stará Boleslav : Oblastní muzeum Praha – východ v Brandýse nad Labem, 2010.

SEDLÁK, Vladimír. O ceších a jejich archivech. *Archivní příručka: sborník přednášek o archivní praxi*, 1948, s. 197–223.

SCHMIDT, Georg. *Zunftordnung der Leinenweber in Neumarkt (1662)*. *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, 1913, s. 383–392.

SCHULZ, Knut. *Handwerk, Zünfte und Gewerbe. Mittelalter und Renaissance*. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2010.

SIEGL, Karl. *Alt-Egerer Zunftleben*. Eger : J. Kobrtsch & Gschihay, 1916.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha : Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

Příloha č. 1

Seznam použitých zkratek

bm	běžný metr
č. j.	číslo jednací
č. př.	číslo přírůstkové
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
fas	fascikly
MNV	místní národní výbor
SOka	Státní okresní archiv

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
------------	-------	---------------	-------------------

I. SPISY

1	Propůjčení kontrolního práva mistrovi cechu Johannu Geyerovi	(1723) 1738	fas 1
2	Zápisy o přijímaných učnících a tovaryších cechu kožešníků	1830–1860	fas 1

Název archivní pomůcky:	Cech kožešníků Aš
Značka archivního fondu:	Cech kožešníků Aš
Časový rozsah:	(1723) 1738–1860
Počet evidenčních jednotek:	1 (1 fascikl)
Počet inventárních jednotek:	2
Rozsah v bm:	0,01
Stav ke dni:	14. 1. 2015
Zpracovatel archivního fondu:	PhDr. Jana Kolouchová
Zpracovatel archivní pomůcky:	PhDr. Jana Kolouchová
Počet stran:	12
Počet exemplářů:	5
Schválil:	Mgr. Karel Halla dne 14. 1. 2015–čj. SOAP/020-0036/2015